

Poznámky k výskytu niektorých zriedkavých druhov flóry Bratislavy

Notes on occurrence of some rare species in the flora of Bratislava

ROMAN LETZ

Katedra botaniky PrFUK, Révová 39, 811 02 Bratislava

New localities of eight threatened and one adventive species from the territory of Bratislava are reported. Contemporary state of their distribution and actual degree of threat in Bratislava are considered.

Pri floristickom prieskume niektorých častí veľkej Bratislavy v rokoch 1993 až 1995 sa podarilo nájsť niekoľko nových alebo zabudnutých lokalít dnes už dosť zriedkavých rastlinných druhov, ktoré sú ohrozené najmä ubúdaním vhodných biotopov. Ukázalo sa, aký význam majú také refúgiá prirodzenej flóry, ako sú strmé a ťažko dostupné svahy, staré cintoríny a záhrady, brehy vôd a pod. Vyberám niekoľko zaujímavých druhov, ktorých výskyt v Bratislave konfrontujem v retrospektíve starších floristických údajov. Kategórie ich ohrozenosti uvádzam podľa bratislavského červeného zoznamu (Feráková et al., 1994; Feráková, 1995, msc.). Z nich sa v príspevku vyskytujú tieto: Ms - nezvestný, E - kriticky ohrozený, V - ohrozený, ktorý preukázateľne ustupuje, V+ - ohrozený, v súčasnom období pomerne častý, R - vzácny, zriedkavý v minulosti i dnes, I - vyžadujúci pozornosť, miera ohrozenia nie je presne známa, S - so synantropným výskytom. V piatich prípadoch navrhujem preraďenie do inej kategórie. Vtedy je pôvodná kategória uvedená v zátvorke. Uvádzam aj jeden pre Bratislavu pravdepodobne nový adventívny druh.

Historické názvy lokalít sú aktualizované podľa topografického lexikónu (Horváth, 1990). Literárne údaje do roku 1952 sú uvedené podľa bibliografie Futák, Domin (1960), novšie údaje sú citované v skrátenej podobe. Skratky herbárov sú v súlade s indexom Holmgren et al. (1990), nomenklatúra taxónov je podľa kľúča Dostál, Červenka (1991, 1992). Dokladový materiál je uložený v herbári SLO.

Calluna vulgaris (L.) Hill - Rača, kóta 364; Malá baňa, severne exponovaný okraj opusteného kameňolomu. Sponad Rače existuje niekoľko herbárových dokladov: Futák 1943 SLO, Schidlý 1960 SAV, Hodoval 1968 BRA. Výskyt nad Račou ekologicky súvisí s lokalitami v juhovýchodnej časti Malých Karpát, ktoré sú udávané viacerými autormi (nad Svätým Jurom, Pezinkom a Modrou). Lumnitzer (1791: 160) udáva tento druh z lokality medzi Bratislavou a Lamačom. S týmto údajom geograficky

korešpondujú lokality Kramerov lom (Mergl 1903 SAV), cestou na Kamzík (Mancová 1939 BRA) a V od Lamača (Schidlay 1961 SAV). Inou oblasťou výskytu *C. vulgaris* v Bratislave je SV časť Devínskej Kobyly: Staré grunty (Schneller 1855 SAV), Lišcie údolie (Scheffer 1918 SAV), nad Karlovou Vsou (Novacký 1933 BRA), Jezuitské lesy, Dolné Krčace (Králík 1979 SLO, Janovicová 1995 SLO). Hoci sa tento druh na Slovensku vyskytuje na kyslých substrátoch relatívne často, na území veľkej Bratislavy ustupuje. Ohrozenosť: V (I?)

Cerastium tenoreanum Ser. - Rača, Knižková cesta, okraj vinice pri ceste vedľa kúpaliska. Lokalita súvisí s dokladom v SLO „svahy nad Račou“ (leg. Záborský 1970, det. Letz). Druh je doložený z Devínskej Kobyly: Sandberg (Májovský 1968 SLO, *C. brachypetalum* admixt.), trávnatý SV svah D. Kobyly (leg. Záborský 1973 SLO, det. Letz); z južných výbežkov Malých Karpát: svahy nad Železnou studničkou (Ptačovský 1929 SAV, ut *C. brachypetalum* f. *eglandulosum*), Slávičie údolie a Korabinského ul. (leg. Májovský 1957 SLO, det. Záborský ut *C. brachypetalum*, *C. brachypetalum* admixt.; leg. Májovský 1974 SLO, det. Sedláková; Letz 1995 SLO), Kalvária (Holuby 1856 SLO, 1856a: 16, ut *C. brachypetalum*); ako aj z Podunajskej nížiny: lesík pri autostráde za Rusovcami (Votavová 1972 SLO ut *C. brachypetalum* ssp. *strigosum*, *C. brachypetalum* admixt.), Šprinčov majer medzi Račou a Vajnorní (Rácová 1989 SAV). Z blízkeho okolia Bratislavy je doložený z vinohradníckych rún pri Svätom Juri (Fabianková, Kováčiková 1974 SAV ut *C. brachypetalum*). *C. tenoreanum* rastie na výslnných, suchých miestach, často v nezapojených bylinných porastoch. Južnou polovicou Slovenska prebieha severná hranica jeho areálu. Veľmi často (aj na zistenej lokalite) sa vyskytuje spoločne s bežnejším, dosť podobným druhom *C. brachypetalum*, s ktorým býva zamieňaný. Ohrozenosť: V+ (I)

Geranium divaricatum Ehrh. - židovský ortodoxný cintorín nad Žižkovou ul., v hornej časti, v presvetlenom podrade krovin a stromov, veľmi zriedkavo. Nález územne súvisí s údajmi Wiesbauera z minulého storočia: „Schüllergrund“ (medzi dnešnými ulicami Mudroňova, Drotárska cesta a Na Hrebienku), Machnác a Mlynská dolina (Wiesbauer 1867: 970, 1871a: 56). Z Mlynskej doliny existujú aj herbárové doklady (Wiesbauer 1867 BP, Mergl 1916 SAV). Okrem toho je *G. divaricatum* udávané pri Devínskej Novej Vsi (Wiesbauer 1867: 970). Doklad z Bratislavy je aj v herbári PRC (Dlabačová 1933 PRC). Z blízkeho okolia je druh doložený zo Svätého Jura (Nábělek 1936 BRA, Májovský 1966 SLO, Bertová 1974 SAV). Na Slovensku sa vyskytuje pomerne vzácnne, predovšetkým v jeho južnej polovici. Rastie najmä na skalnatých a vysychavých svahoch. Ohrozenosť: V, R (I)

Geranium rotundifolium L. - priľahlé územie Žižkovej ul. od židovského ortodoxného cintorína až po skaly hradného vrchu, miestami hojne. - Dlhé diely Z, Devínska cesta, strmý svah nad zastávkou MHD Kadlečík. Nález v oblasti Žižkovej ulice je potvrdením výskytu, na ktorý už koncom 18. storočia upozorňuje Lumnitzer (1971: 297). *G. rotundifolium* udáva zo skál pri Dunaji pod tzv. Teufelsessel. Túto lokalitu („Čertov

stolec") možno podľa bratislavských povestí stotožniť so skalami v západnej časti bratislavského hradného vrchu. Údaj Opluštilovej (1947) „pri Dunaji“, citovaný vo Flóre Slovenska III (Jasičová, 1982), je zámenou s *G. pusillum* (cf. Opluštilová 1947 SLO). K lokalite židovský ortodoxný cintorín sa vzťahujú aj 2 doklady v herbári SLO: leg. Májovský 1959, det. Letz; Májovský 1967 ut *G. pyrenaicum*. Ďalšia, už z minulého storočia známa oblasť výskytu *G. rotundifolium* sa nachádza medzi Karlovou Vsou a Devínom, teda opäť na granitovom substráte (Endlicher 1830: 425, Sabransky 1882a: 362, Richter s.a. SLO, Mergl 1901 SAV, Scheffer 1926 SAV). Z blízkeho okolia Bratislavy je tento druh doložený z vinohradníckych rún pri Svätom Juri (Fabianková, Kováčiková 1974 SAV). Herbárové doklady (BRA, SAV, SLO, PRC) sa okrem Bratislavy a jej okolia vzťahujú len na obvod Matricum. Z južných častí oblasti západokarpatskej flóry je niekoľko literárnych údajov. Územím Slovenska prebieha severná hranica areálu. *G. rotundifolium* sa viaže na strmé, presvetlené, južne exponované, vysychavé svahy, často súvisiace s prítomnosťou skál. Vyskytuje sa aj na poloprirodzených stanovištiach. Často je zamieňaný s *G. pyrenaicum* a *G. pusillum*. Ohrozenosť: R (I)

Hippuris vulgaris L. - Vrakúňa, zvyšok pôvodného koryta Malého Dunaja za majerom, medzi čističkou vód a letiskom. Z dunajských ramien Bratislavy udáva tento druh Lumntzer (1791: 1). Bez bližšej lokalizácie sú aj doklady: Holuby 1857 SLO, Lorinser 1857 BRA. Najhornejšie sa *H. vulgaris* vyskytuje v Petržalke: Chorvátske rameno, v rôznych častiach (Szép 1892 BRA; leg. Opluštilová 1947 SLO, det. Záborský; Votavová 1973 SAV, SLO; Feráková, Drábová 1984 SLO), - Ovsšte, vyschnutá močarina (Feráková 1973 SLO), - Starý háj (Votavová 1973 SAV), - Zrkadlový háj (Hodoval 1979 BRA, Peniašteková 1983 SAV), - Veľký Draždiak (leg. Šipošová 1984 SAV, det. Peniašteková), - JV okraj Petržalky, zvyšok Jarovského ramena (Schwarzová 1989 SLO). Ďalšími oblasťami výskytu sú: 1. Rusovce - Čunovo: Rusovce, priekopa za krávinom (Votavová 1972 SLO), - Ostrovné lúčky (Feráková, Gojdičová, Májovský 1983 SLO; Feráková 1988 SLO), - Čunovo (Jarolímek Biológia (Bratislava) 9: 908, 1985), 2. Ostrov Kopáč: Biskupické rameno (Králik 1984 SLO), 3. Devínska Nová Ves: Za Mlákou („Zigeuner lachen“ - Schneller 1855 SLO). Vrakunská lokalita predstavuje novozistenú oblasť výskytu *H. vulgaris* v Bratislave. Ide o malý zvyšok z pôvodne väčšieho koryta M. Dunaja, ktorý tu zostal po necitlivej výstavbe čističky vód v 80. rokoch. Zachovanie tohto miesta má veľký význam pre záchranu genofondu *H. vulgaris* v Bratislave. Tento druh sa na Slovensku vyskytuje v povodí Moravy, Dunaja a dolného toku Váhu. Najbližší výskyt pri Bratislave je udávaný zo Svätajurského Šúru (Kornhuber 1858: 34, Schidlay s.a. BRA). Ohrozenosť: V,R

Lycopodioides helveticum (L.) O. Kuntze - Slovnaftská ul., pravý breh Malého Dunaja za mostom v smere toku. Táto lokalita je zaujímavá svojou polohou uprostred antropicky značne ovplyvnenej krajiny. Zachoval sa na nej fragment kedysi oveľa

častejších spoločenstiev typu dunajských hlošín, o čom svedčí aj prítomnosť takých druhov ako: *Arabis sagittata*, *Bromus erectus*, *Festuca rupicola*, *F. valesiaca*, *Linum austriacum*, *Orchis militaris*, *Potentilla pusilla*, *Rhinanthus minor*, *Thesium arvense*. Výskyt *L. helveticum* v Bratislave bol dobre známy už v minulom storočí. Svedčia o tom viaceré údaje i herbárové doklady najmä z Petržalky (napr. Pečniansky háj), kde sa podobne ako na ostrove Sihor (Valenta 1945: 50) jeho výskyt v poslednej dobe nepotvrdil. Okrem zistenej lokality rastie *L. helveticum* dnes v týchto 2 oblastiach: 1. J a JV od Podunajských Biskupíc: lúky pri Dunaji (Nábělek 1941 SLO), ostrov Kopáč (Krippelová 1964 SAV, Králik 1985 SLO), pri horárni Topoľové (Letz 1993 SLO); 2. lúky pri Rusovciach (Kaleta 1963 BRA) a Ostrovné lúčky pri Čunove (Votavová, Májovský 1972 SLO). Ohrozenosť: S, V

***Monogynella lupuliformis* (Krockner) Hadač et Chrtek** - breh Dunaja pod nábrežím arm. gen. L. Svobodu v úseku medzi Novým mostom a PKO; na *Bromus inermis* a výmladoch *Fraxinus* sp. Výskyt tohto druhu v Bratislave je doložený už z minulého storočia (Schneller SLO). Doteraz sú známe tieto lokality: Devínska Nová Ves (Ptačovský 1928 SAV; Webber 1934 BRNM, PR, PRC; Hrobař 1934 PR); Devín, za cintorinom (Feráková 1984, 1994 SLO); Petržalka (Nábělek 1927 SAV); Mlynské nivy (Mergl 1903 SAV, Szép 1907 BRA); Jarovce, lužný les SV od trate (Schwarzová 1989 SLO); Čunovo (Kopecký Folia Geobot. Phytotax. 4: 253, 1969). Na Slovensku rastie *M. lupuliformis* predovšetkým v panónskej oblasti, v pobrežných krovinách. S ubúdajúcimi vhodnými stanovišťami sa stáva čoraz vzácnejším druhom (Chrtek, 1988). Ohrozenosť: V

***Scirpoides holoschoenus* subsp. *australis* (Murr.) Soják** - Vrakuňa, pri brehu starého koryta Malého Dunaja za majerom, medzi čističkou vôd a letiskom. Lumnitzerov údaj „na mokrých lúkach pri Vajnorocho a Rači“ (Lumnitzer, 1791: 23) do istej miery súvisí s mimobratislavskou lokalitou Svätajurský Šúr, z ktorej je veľa údajov i herbárových dokladov (napr. Kornhuber 1858: 33; Feráková Acta Fac. Rer. Natur. Univ. Comen. - Form. Prot. Natur. 1: 75, 1976 - pri Čiernej Vode). Z mokrých lúk pri Rači udáva *S. holoschoenus* Hayek (1914a: 506) a Mikeš (1938: 114). Okrem toho sú z Bratislavy známe tieto doklady a údaje: mokré priekopy pri železnici do Pešti (Schneller 19. st. SLO); Tehelné pole, lúky (Dohnány 1942 SLO); Lamač (Nábělek 1936 SAV); železnica oproti Devínskej Novej Vsi (Wiesbauer 1871a: 10). Na Slovensku sa *S. holoschoenus* vyskytuje v jeho južnej polovici, prevažne na mokrých piesčitých miestach. Doteraz bol považovaný za nezvestný (Ms) druh flóry Bratislavy (cf. Feráková et al., 1994). Tým vzrastá hodnota zistenej lokality, kde rastie aj spomínaný *Hippuris vulgaris* (poznámku k lokalite pozri pri tomto druhu). Ohrozenosť: E (Ms)

***Solanum scabrum* Miller** - breh Dunaja pod nábrežím arm. gen. L. Svobodu, v úseku medzi Novým mostom a PKO, pri výtoky z kanála. Adventívny výskyt tohto druhu na hlavnej skládke v Košiciach uvádza Mikoláš (1991). Z iných lokalít, ani z Bratislavy zatiaľ nebol známy. Na zistenej lokalite je zaujímavý aj výskyt viacerých splnených

okrasných drevín: *Cotoneaster horizontalis*, *Laburnum anagyroides*, *Lonicera tatarica*, *Platanus orientalis*, *Prunus cerasifera* var. *atropurpurea*, *Rosa rugosa*.

Tento príspevok vznikol v rámci grantového projektu 1147/94. Za hodnotné poznámky k rukopisu ďakujem doc. RNDr. V. Ferákovej, CSc.

Literatúra

- Dostál, J., Červenka, M., 1991, 1992: Veľký kľúč na určovanie vyšších rastlín I, II, SPN, Bratislava. 1561 pp.
- Feráková, V., 1995: Doplnky k zoznamu ohrozených druhov vyšších rastlín Bratislavy (msc.). [Depon. in Katedra botaniky PrFUK Bratislava].
- Feráková, V., Micháliková, A., Ondrášek, I., Papšíková, M., Zemanová, A., 1994: Ohrozená flóra Bratislavy. Zoznam vyhynutých, nezvestných, endemických, ohrozených a vzácných taxónov vyšších rastlín flóry Bratislavy. Priroda, APOP, Bratislava. 70 pp.
- Futák, J., Domin, K., 1960: Bibliografia k Flóre ČSR. Vydavateľstvo SAV, Bratislava. 833 pp.
- Holmgren, P.K., Holmgren, N.H., Barnett, L., 1990: Index herbariorum. Part I: The herbaria of the world. *Regnum Veg.* 120: 1-693.
- Horváth, V., 1990: Bratislavský topografický lexikon, Tatran, Bratislava. 404 pp.
- Chrtek, J., 1988: *Cuscutaceae*. In: Bertová, L., (ed.), Flóra Slovenska IV/4. pp. 544-558. Veda, vydavateľstvo SAV, 587 pp.
- Jasičová, M., 1982: *Geraniaceae*. In: Futák, J., Bertová, L., (eds.), Flóra Slovenska III. pp. 476-508. Veda, vydavateľstvo SAV, 608 pp.
- Mikoláš, V., 1991: *Solanum scabrum* Miller - lílek borůvkovitý, nový druh ve flóre Slovenska. *Biológia*, Bratislava 46: 31-36.
-